

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Historické vědy – české dějiny

Jiří C h m e l a ř

**Hospodářská a finanční politika
Ferdinanda I. v Čechách**

**The Economic and Financial Policy of
Ferdinand I. in Bohemia**

Teze disertační práce

vedoucí práce - Prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

2013

Cíle, struktura a obsah práce

Předložená práce souvisí s dřívějším autorovým zájmem o finance Maxmiliána II., konkrétně o jeho kreditní politiku. Při studiu k diplomové práci vyvstala otázka kvality fungování státu tak hluboce zatíženého dluhy. Výběr Ferdinanda I. se zdál logický pro jeho neoddiskutovatelnou roli zakladatele habsburského soustátí, a to samozřejmě i po jeho hospodářské a finanční stránce. Situace syna vycházela z dědictví, které mu jeho otec ponechal, a to nejenom v rámci dluhů. Hospodářská a finanční politika ovlivňovala vojenskou a zahraniční politiku, kulturu a další aspekty života jeho obyvatel. Důležitosti peněz ve výše uvedených věcech si již všiml v raném novověku Jean Bodin, který ve druhé kapitole své poslední knihy z roku 1576 napsal, že nervem státu jsou jeho finance. Vžila se i přísloví *peculia nervus rerum, belli* či *gerendarum*. Celkově se jedná o velmi široké téma, jehož zpracování představuje více než celoživotní dílo. Proto se autor rozhodl omezit své téma pouze na vybrané problémy hospodářské a finanční politiky v Čechách. Předložená práce nemá za cíl podrobně postihnout všechny aspekty, ale pokusila se představit hlavní problémy daného tématu.

Práce je strukturovaná chronologicky. Zabývá se celým životem Ferdinanda od jeho narození do jeho smrti. Mládí Ferdinanda je zpracováno z důvodu, že formovalo názory budoucího krále, které později byly aplikovány i v Českém království. Celá práce je rozdělena na pět hlavních kapitol a většina z nich je dále dělena na podkapitoly. Každá z hlavních kapitol se týká jednoho desetiletí s výjimkou první, která zpracovává Ferdinandův život od narození po rok 1530, vč. volby na český královský trůn a první vážné hospodářské krize. Další kapitoly se týkají vývoje správy královských veřejných financí, druhů příjmů a výdajů, Dvorské komory, nadřízeného úřadu České komory a zdejší správy financí v 16. století. Dále je zařazena kapitola o půjčkách jako fenoménu doby. Křesťanství se od prvopočátků stavělo k úvěru zcela odmítavě. Stejný názor byl i ve středověku, ačkoli potřeba peněz byla silnější a půjčka začala zdomácňovat v našem prostoru. Velký zlom přinesla ideologie husitského hnutí, která přijala ostrý postoj proti lichvě. Změny pozorujeme až ke konci 15. století a počátku století následujícího, kdy mizí traktáty proti lichvě a je uzákoněna desetiprocentní úroková míra ve Vladislavském zřízení zemském roku 1500 a další novelizace v následujících zemských zřízeních 16. století. Poslední obecná kapitola se týká monetárních systémů, které byly v našem geografickém prostoru využívány a panovníkových pokusů o unifikaci. Problémem je taktéž chápání mincí, jež je v tomto období vlastně trojí.

Ferdinand I. přebíral stát alespoň z královského pohledu v ekonomickém rozkladu. Komorní statky byly prakticky celé v rukou šlechty. Hospodářská síla měst byla sice vysoká, ale jejich osamostatnění vůči královské komoře neumožňovalo více využít jejich potenciál. Výnosy ze starých rudných nalezišť již dlouho neplnily do nich vložené naděje. Naproti tomu nově objevené důlní oblasti stříbra a cínu v severozápadních Čechách byly v rukou šlechty a stát z nich neměl prakticky žádný užitek. Židovský regál, ačkoli byl vybírán, končil minimálně ve vrchnostenských městech v pokladnách jejich vlastníků a nikoli krále. Další výnosy z cel, ungelty a podobně byly zapsány různým lidem za nezaplacené služby, dluhy apod. Dalším problematickým činitelem byla silná stavovská obec, která během slabé vlády dynastie Jagellonců získala silné sebevědomí. Ačkoli si

uvědomovala ekonomickou slabost země jako celku, neviděla východisko z tohoto stavu ve zřeknutí se svých výhod, ale naopak předpokládala, že Ferdinand využije potenciálu svých vlastních zemí, aby zajistil fungování, stabilitu a prosperitu státu. Volební jednání bylo vedeno především v zákulisí, kdy se pretendenti trůnu snažili přísliby finančních odměn získat jednotlivé volitele nebo předáky šlechty. Sama šlechta předložila rozsáhlý seznam podmínek, které většinou potvrzovaly stávající stav, ale částečně jej i překonávaly. Ferdinandova představa však byla přesně opačná. Musel tak po celou dobu své vlády musel bojovat s opozicí, přičemž nejzávažnějším projevem tohoto boje bylo povstání v letech 1546 a 1547. Doklad o ekonomickém pozadí povstání můžeme vidět i ve psané stížnosti Jana z Pernštejna z roku 1539, která předcházela povstání a reagovala na náladu ve stavovské společnosti. Nicméně již nedlouho po jeho porážce, se stavovská opozice vzpamatovala, ačkoli proti Ferdinandovým požadavkům nevystupovala tak radikálně. Král, který se snažil spíše o centrální model své vlády, využíval široce zkušeností zahraničních poradců, což ovšem nelibě nesla většina stavovských reprezentantů. Pro zlepšení situace královským majetkům byla založena Česká komora v březnu 1527, jejímž předobrazem byla Dvorská komora. Jednalo se o čistě královský úřad, nepodléhající dozoru stavů. Instrukce pro činnost Komory byla vydána Ferdinandem roku 1527 a později v letech 1530 a 1548, kdy reagovala na změny ve vývoji. Jedním z největších problémů nově vzniklého úřadu bylo, že většina stavovské obce na něj pohlížela s nedůvěrou a někdy jej i zcela ignorovala. Komora se musela obracet na krále s žádostí o podporu ve sporech s jinými úřady. Právě fond České dvorské komory představuje páteř předložené práce, protože představuje centrum královské hospodářské a finanční politiky. Celá éra vlády Ferdinanda I. je poznamenána válkami s osmanskými Turky v Uhrách. Současně tyto představovaly největší zatížení královské poklady a hlavní a periodický argument pro získání vyšších daní na zemských sněmech. Současně nelze ignorovat i napětí ve Svaté říši římské, které několikrát propuklo ve vojenský konflikt.

Během celé vlády Ferdinanda lze dále doložit opakující se krize, které hraničily s insolventností země. První nastala již s nástupem Ferdinanda I. na český trůn a zlepšení pozorujeme až po roce 1530. Její příčinou byla nedostatečná hospodářská základna země, velké množství královských dluhů a odmítání České komory jako zástupce krále v hospodářských a finančních otázkách. Zlepšení přinesla až stabilizace hospodářství navýšením zisků, kupř. konfiskací šlikovských stříbrných dolů v Jáchymově, vypořádání se s většinou starých královských dluhů a uznání Komory. Monarchie se země musela vyrovnat s novým vpádem Osmanů do arcivévodství a obležením Vídně, jejímž zachránění podřídil Ferdinand výnosy všech zemí.

Třicátá léta jsou významná především pokusem o změnu berního systému a právní úpravou důlního podnikání na směnu 1534. Tak zvaným Narovnáním o hory a kovy byla upravena těžba drahých i barevných kovů a sjednocena legislativa dané problematiky. Panovník se vzdal určité části horního regálu a dovolil šlechtě plně se věnovat dolování tzv. nižších kovů, vesměs barevných. Tzv. vyšší kovy, tj. zlato a stříbro, si panovník vyčlenil pro sebe. Z našeho pohledu představuje změnu zásadní významu zrušení majetkové daně a zavedení daň z prodeje. Tím byla současně odstartována nová hospodářská krize, kterou lze vysledovat až do roku 1536. Nová daň vycházela ze španělské alcavaly, její další vzory byly ve Francii a Itálii. Ferdinandovým záměrem bylo vytvoření stálého finančního zdroje k hrazení nákladné mezinárodní i domácí politiky, tzn. zaplacení především uherské

fronty, vykoupení zastavených panství a důchodů. Předpokládalo se, že během tříletého období dosáhne odvod daně až půl miliónu zlatých. Daň z prodeje byla současně podporována šlechtou, protože se daňové břemeno přesouvalo na města. Plátcem daně se stával prodejce a nikoli producent z důvodu, aby nebyla ovlivněna sama produkce potravin. Hlavním zdrojem se měl stát prodej piva. Nicméně byla vybírána nedostatečně a spíše obecně ignorována, ačkoli pro ni bylo vytvořeno nové administrativně-byrokratické zázemí. Její výběr byl pozastaven již v roce 1535 a později byla zrušena. Nedostatečný výběr byl nahrazován půjčkami u domácích i zahraničních věřitelů, což vedlo k dalšímu zmenšování komorní základny státu. Nicméně je nutné konstatovat, že aktuální potřeba peněz byla půjčkami řešena velmi často.

Celá čtyřicátá léta lze charakterizovat jako dobu vzrůstajícího napětí jak na domácí, tak zahraniční politické scéně. Již v roce 1539 šlechta ústy Jana z Pernštejna, hejtmána moravského markrabství, v otevřeném dopise kritizovala dosavadní politiku krále a vysvětlovala, proč je panovník neoblíbený u svých poddaných. Vrcholem této krize bylo neúspěšné povstání části českých šlechticů a měst proti králi v roce 1547. Ještě je nutné zmínit jednu událost, která je taktéž důležitá pro předloženou práci. Jedná se o velký požár Prahy v roce 1541, který zasáhl i prostor Hradu, vč. kanceláře České komory. Došlo ke zničení drtivé většiny zemských dokumentů, které se týkaly různých aspektů, vč. hospodářství a finanční politiky. Písemný fond České komory musel být obnovován ve spolupráci s Dvorskou komorou, která zpět do Prahy posílala již jednou zaslané dokumenty k opisu nebo přímo opisy důležitých listin. Jak jsme se již zmínili, napětí mezi králem a stavy vyvrcholilo povstáním, jehož porážku plně využil Ferdinand ke změně rozložení sil a zisku majetků a finančních zdrojů. Konfiskace městských majetků, zavedení dědičné daně z piva a neuvěřitelná ochota šlechty k finančním ústupkům přinesly panovníkovi ohromné zisky, které vedly k potřebě úpravy Komory a další správy. Mimo jiné proto byla vydána Instrukce roku 1548. Celkový výnos konfiskátů je odhadován přes milion zlatých. Téhož roku nastupuje jako místopředseda do Čech druhorozený syn krále Ferdinand, později zvaný Tyrolský, který během své vlády projevuje větší pochopení pro hospodářské těžkosti země než jeho otec. Ačkoli by se zdálo, že královským ziskem po roce 1548 došlo uzdravení hospodářství a financí, není tomu tak. Král předpokládal odvedení všech pokut k vlastním potřebám a nepočítal se sanací domácího hospodářství, popř. uhrazením dluhů. Finanční tíseň se měla krátkozrace řešit pouze novými půjčkami. Nebylo vůbec řešeno, že neustálé půjčky povedou pouze k další a hlubší krizi. Současně po roce 1547 dochází i úpravě mince v Království, kdy země přistupuje na krejcarový systém a je ukončena ražba pražského groše.

V padesátých letech se nám zachovaly soupisy příjmů a výdajů uskutečněných v Čechách a Horní Lužici, na nichž lze doložit platební bilanci. Velice často se do nového měsíce přenášel dluh z měsíce minulého, což znamená, že výdaje převyšovaly příjmy. Nicméně musíme konstatovat, že je to taktéž způsobeno, že velké příjmy, tj. daně, přicházely v pouze v určitém období. Nová zásadní krize království naplno propukla v roce 1555, kdy Komora sdělovala, že se do ledna téhož roku nevybral ani feník ze zemí České koruny a dokonce nepřišel ani jeden příznávací list majetku, podle kterého by byla daň vybírána. V této situaci musela Komora jako už mnohokrát čelit domácím a zahraničním věřitelům, kteří hrozili, že budou užívat královské statky, případně zažalují rukojmí. Před koncem padesátých let začalo jednání panovníka s Jaroslavem z Pernštějna o odkoupení pardubického

panství, přičemž měly být převzaty i některé dluhy představitele jedné z nejvlivnějších panských rodin. Celková částka se pohybovala nad půl miliónem kop míšeňských grošů. Opět bylo nutné organizovat celozemskou půjčku.

V posledních čtyřech letech vlády krále v šedesátých letech pozorujeme dokončení nákupu perněstejnského panství a předání moci Maxmiliánu II., který jej střídá po smrti na českém trůně. Rozdělením rakouských zemí mezi své tři syny přišel Maxmilián o významné finanční zdroje tyrolských stříbrných dolů. Tím se opět zvýšila důležitost příjmů z království a zintenzivněly snahy vyřešit zdárně existující berní chaos. Podle R Hildebranda činil státní dluh při nástupu nového císaře 12 miliónů zlatých.

Prameny a literatura

Pramenně práce vychází především z fondů Národního archivu. Těžiště bádání představoval fond České dvorské komory a Staré manipulace, který obsahuje podklady byrokraticko-administrativního charakteru, které se mimo jiné týkají hospodářského a finančního stavu království. Jsou v nich uchovány jak koncepty listů českým zemským úřadům, Dvorské komoře a panovníkovi, domácí i zahraničí šlechtě, měštům, tak došla korespondence od stejných původců. V jiné části nalezneme záznamy několik instrukcí České komoře a účtárně. Častější výskyt sumářů, včetně zápisů milostí a berních nedoplatků, od nichž byla odvíjena platební schopnost císaře, nalezneme ve fondu České dvorské komory. Tento fond obsahoval taktéž komplexní informace k hospodářství a finančnictví raněnovověkého státu. Fond je taktéž rozřazen chronologicky i tematicky. Časové dělení podle měsíců respektuje původní formu, v níž byl každý měsíc rozdělen na koncepty a čistopisy vzniklé v úřadu a listy, které do Komory téhož měsíce přišly. S přibývajícimi léty Ferdinandovy vlády roste počet listin téměř geometrickou řadou. Jako doklad může sloužit fakt, že první karton zabírá období 1472 až 1527, ale pro období ledna až srpna 1564 bylo zapotřebí kartonů šest.

Současně nesmí zůstat opomenuta zpřístupněná edice Sněmů českých, které stojí na okraji zájmu dnešních badatelů. Tento fakt je škoda, protože dosud neproběhl jejich kritický rozbor, přičemž tyto jsou nejlepším dokladem bojů krále a stavů o politické směřování země v 16. století. Ačkoli se jedná především o pramen politické povahy, obsahuje množství zápisů o berních, a to nejenom ve formě turecké pomoci, ale i dluzích a dalších hospodářských záležitostech země. Hlavní význam má pro osvětlení oficiálního královského postoje díky Ferdinandovým propositím na jednotlivých sněmech, ve kterých žádal o berně, vojenskou pomoc apod. Často byly propositice konzultovány z hospodářského hlediska s Českou komorou. Stávalo se, že tento byrokratický královský úřad, který se zabýval hospodářskými a finančními otázkami země, připravoval před zemskými sněmy panovníkovi různá dobrozdání a stanoviska. Tato edice je v současné době celá zveřejněna v digitální knihovně Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky.

Mezi neméně významnou edici patří dílo Františka Roubíka Regesta fondu Militare archivu ministerstva vnitra RČS v Praze I. 1527 – 1589 z roku 1937. Ačkoli primární určení edice je jiné, ve

svých zápisech se dotýká v široké míře i problému s finančním zajištěním bojů proti Ferdinandovým nepřátelům.

Ze zahraničních pramenů musím uvést dostupné fondy vídeňského archivu, které jsem měl možnost studovat v roce 2007. Bohatý fond Finančního archivu a archivu Dvorské komory, který jako dědic stejnojmenného úřadu, nadřízeného České komory, opatruje množství materiálů týkajících se finančních a hospodářských záležitostí. Relevantní byly především dva fondy, a to Knihy habsburské Dvorské pokladny a Pamětní knihy, reprezentované především tzv. Českou řadou. Řada Knih habsburské Dvorské pokladny je dělena chronologicky, obsahují 656 knih z období 1542 až 1825. Zaznamenávají proces shromažďování a následné distribuce státních peněz a umožňují tak zkoumat struktury a fungování monarchistického ústrojí a v jeho rámci i Koruny. V letech 1527 až 1542 došlo k nárůstu a diferenciaci agendy, tj. byly vedeny další knihy, a to Válečné pokladny, Dvorské pokladny civilních příjmů a výdajů. Z vedených knih se dochovaly pouze zmíněné knihy Dvorské pokladny, což současně znemožňuje komplexní interpretaci. Dále jsou v této řadě ztraceny pro nás důležité roky 1550 – 1552, 1559, 1561 – 1563. Podstatnou část dochovaných knih tvoří záznamy o konkrétních výdajích a příjmech. Přesto Knihy habsburské Dvorské poklady na svoje hlubší zpracování teprve čekají. Naproti tomu Pamětní knihy s tzv. Českou řadou poskytují dokumenty jiného rázu. V deseti chronologicky řazených knihách a dále vnitřně členěných dle měsíců, jsou na foliovaných listech zaznamenány finanční záležitosti, které se týkaly zemí Koruny české. Hlavně se jednalo o poukázané částky, jako milosti a zapsané dluhy, poté stížnosti věřitelů nebo rukojmích, zprávy o vizitacích v České komoře, atd. Nicméně i jejich použití v práci je velmi problematické pro velkou selektivnost záznamů. Co se týče knih Vojenské poklady uložených ve Vídni, byly zničeny prakticky v celé šíři. Zbyl pouze rok 1623, tzn. pro finanční zatížení českých zemí musíme vycházet pouze útržkovité korespondence, která byla zpracována Františkem Roubíkem v Regestech.

V evropském, resp. středoevropském měřítku je pozornost věnovaná Ferdinandovi I. zásluhou především rakouské historiografie, jež sama sebe chápe jako ústředního dědice podunajské monarchie. V nedávné době navíc můžeme vidět snahu o mezinárodní spolupráci mezi historiky zemí, jež v minulosti tvořily součást habsburského panství. Historiografie posledních let se tak dostává k tématům, kupř. významu šlechtických politických elit ve vztahu k prvním Habsburkům. Historiografický pohled na finanční dějiny Ferdinanda I. má počátky v 19. století. Mezi raná díla patří práce Alfonse Hubera, která nabízí přehled vývoje příjmů a výdajů Ferdinanda I. Tento byl ovlivněn ve své práci dílčími studii Karla Oberleitnera¹ pro rakouské země z roku 1860, Antona Gindelyho² pro Čechy z roku 1868 a Ignacze Ascádyho³ pro Uhry z roku 1888. Na počátku se obrátil zájem historiků ke zkoumání struktur dvora a úřadů pod Ferdinandovou vládou⁴. V roce 1907 vydal Wilhelm Bauer⁵ svou monografii *Počátky Ferdinanda I.*, která mapovala roky 1521 až 1525 vlády.

V našem prostředí je situace o poznání složitější. Výzkum finančních a hospodářských otázek

¹ Karl OBERLEITNER, *Österreichs Finanz- und Kriegswesen unter Ferdinand I. von Jahre 1522 bis 1564. (mit Urkunden und Plänen)*. In: Archiv für Österreichische Geschichte 22 (1860), s. 1 – 231.

² Anton GINDELY, *Geschichte der böhmischen Finanzen von 1526 bis 1618*, Wien 1868.

³ Ignacz ACSÁDY, *Magyarország pénzügyei I. Ferdinánd uralkodása alatt, 1526 – 1564*, Budapest 1888.

⁴ Jako jeden příklad za všechny může sloužit dílo autorů: Thomas FELLNER, Heinrich KRETSCHMAYR, *Die österreichischen Zentralverwaltung*. 1. Abt.: Von Maximilian I. bis zur Vereinigung der österreichischen und böhmischen Hofkanzlei (1749). 2. Bde., Wien 1907.

⁵ Wilhelm BAUER, *Die Anfänge Ferdinands I.*, Wien und Leipzig 1907.

je v prvopočátcích spojen se jménem Antona Gindelyho, jehož více jak sto let stará práce je stále základním kamenem hospodářské a finanční politiky.⁶ Pokud odhlédneme od dílčích témat zastupovaných např. Antonínem Rezkem⁷, Zikmundem Winterem⁸, nalezneme další práce až v období první republiky a později. Okruh daňových záležitostí a tím celé finanční politiky otevřel svou monografií Otto Placht⁹, na kterého dále navázal se svými pracemi Miloslav Volf.¹⁰ Jako základ poznání berního zatížení sloužily torzovitě dochované berní rejstříky. Přehled dějin bernictví se pokusil ve svém díle zachytit Kamil Krofta¹¹ v roce 1931. Stejně tak začali čeští historikové projevovat zájem o správní zázemí hospodářských, resp. finančních záležitostí. Zde je nutno zmínit záslužnou práci V. Pešáka o úřadu České komory, včetně edic instrukcí z let 1527, 1530 a 1548.¹² Bohužel jeho záměr dovést práci do konce 16. století nedošel naplnění. Později na něj navázala kupř. Ludmila Kubátová.¹³ Činnost velkých bankovních a obchodních domů jako byli např. Fuggerové¹⁴, Pallerové, či Weisové v českých zemích zůstává dosud zcela mimo zájem české historické obce s výjimkou Josefa Janáčka.¹⁵ Tito se nepodíleli pouze na kreditní politice ale i jako investoři do důlních a hutních prací apod. Mezi poslední práce zabývající se otázkou peněz v raněnovověké společnosti patří kupř. práce moravských historiků Tomáše Borovského a Bronislava Chocholáče, kteří uspořádali sborník *Peníze nervem společnosti* v roce 2007.¹⁶

⁶ Anton GINDELY, *Geschichte der böhmischen Finanzen von 1526 bis 1618*, Dotisk, Wien 1971.

⁷ Dílčí zmínky o výši dluhů po vymření Jagellonců na českém trůně viz Antonín REZEK, *Zvolení Ferdinanda za krále českého*, in: ČČM 50, 1886, s. 494 – 524, 605 – 631; *Finanční a hospodářské důsledky porážky prvního stavovského povstání zpracoval*, viz TÝŽ, *Statky skonfiskované r. 1547 a jejich rozprodávání*, in: PA X., XII. 1874 – 1877, 1882 – 1884, s. 451 – 482, 163 – 172.

⁸ Např.: Zikmund WINTER, *Řemeslnictvo a živnosti 16. věku v Čechách, 1526 – 1620*, Praha 1909.

⁹ O. PLACHT, *České daně. 1517 – 1652*, Praha 1924.

¹⁰ M. VOLF, *Nástin správy české berně v době předbělohorské*, SČ XI., 2/1, Praha 1941; TÝŽ, *Královský důchod a úvěr v XVI. století*, ČČH 48-49, 1947 – 1948, s. 110 – 171.

¹¹ Kamil KROFTA, *Začátky české berně*, Praha 1931.

¹² V. PEŠÁK, *Dějiny královské české komory od roku 1527*, část I., *Začátky organizace České komory za Ferdinanda I.*, sv. III., Praha 1930, TÝŽ, *Studie k dějinám královské české komory*, in: SAMV, sv. VI., Praha 1933, s. 65 – 178. O centrální správě viz Thomas FELLNER, Heinrich KRETSCHMAYR, *Die österreichische Zentralverwaltung*, I. díl, von Maximilian I. bis zur Vereinigung der österreichischen und böhmischen Hofkanzlei (1749), Wien 1907; Ernst C. HELLBLING, *Österreichische Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte*, Wien 1956. Přehledné dějiny správy v českých zemích ve svém díle zpracovali Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Jan JANÁK, Jan DOBEŠ, *Dějiny správy*, Praha 2007, zde je i dostupný přehled literatury.

¹³ Ludmila KUBÁTOVÁ, *K otázkám ústřední a české zemské finanční správy v 16. až 19. století*, in: SAP 25, 1975, s. 95 – 142.

¹⁴ K tématu rodiny Fuggerů existuje velké množství literatury. Mezi nejnověji vydané práce patří Johannes BURKHARDT, *Die Welt des Hans Fugger*, Augsburg 2007, Mark HÄBERLEIN, *Die Fugger*, Stuttgart 2006. Ze starších prací nesmí zůstat opomenuti především Richard EHRENBURG, *Das Zeitalter der Futer. Geldkapital und Kreditverkehr im 16. Jahrhundert*, 1. Bd., *Die Geldmächte des 16. Jahrhunderts*, 2. Bd., *Die Weltbörsen und Finanzkrisen des 16. Jahrhunderts*, Hidelsheim, Zürich, New York 1963, Götz von PÖLNITZ, *Anton Fugger*, 1.-5. Bd., Tübingen 1958 až 1986. Za ostatní rody např. Joachim RIEBARTSCH, *Augsburger Handelsgesellschaften des 15. und 16. Jahrhunderts. Eine vergleichende Darstellung ihres Eigenkapitals und ihrer Verfassung*, Köln 1987.

¹⁵ Josef JANÁČEK, *Die Fugger und Joachimstal*, *Historica* 6, 1963, s. 109-144.

¹⁶ Tomáš BOROVSÝ, Bronislav CHOCHOLÁČ (ed.), *Peníze nervem společnosti. K finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století*, Brno 2007.

Výběrový přehled pramenů a literatury

Soupis pramenů

ARCHIV NÁRODNÍHO MUZEA, Josef Janáček, Ferdinand I, č. 2323 – 2332.

NA, ČDKM I., 1472 – 1527, kart. 1. až kart. 59.

NA, ČDKM IV., Čechy 7-7.12, kart. 28.

NA, ČDKM IV., Čechy 7.13-16, kart. 29.

NA, ČDKM IV., Čechy 8, kart. 30.

NA, ČDKM IV., Čechy 9-9.1.1, kart. 32.

NA, ČDKM IV., Čechy 9.1.2-9.2, kart. 33.

NA, ČDKM IV., Čechy 9.2-10.1, kart. 34.

NA, ČDKM IV., Čechy 18.1-2, kart. 38.

NA, ČDKM IV., Čechy 18.1.2-18.1.3, kart. 39.

NA, ČDKM IV., Čechy 20, kart. 53.

NA, ČDKM – L, 4, 1 B. (české oddělení Dvorské komory, Listiny)

NA, SM, D1.1, 1527-1560, kart. 525. - 526

NA, SM, F44.1, kart. 757.

Edice

Wilhelm **BAUER** (ed.), Die Korrespondenz Ferdinands I., sv. 1., Wien 1912.

Wilhelm **BAUER**, Robert **LACROIX** (ed.), Die Korrespondenz Ferdinands I., díl. 2., sv. 1. -2., Wien 1937,1938.

Karel Jaromír **ERBEN** (ed.), Bartošova Kronika pražská do léta páně 1524 až do konce léta 1530, Praha 1851.

Reinhard **HILDENRAND** (Hgg.), Quellen und Regesten zu den Ausburger Handelshäusern Pale rund Rehlinger 1539 – 1642. Wirtschaft und Politik im 16./17. Jahrhundert, Tel 1: 1539-1623, Franz Steiner Verlag, Stuttgart 1996.

Josef **JIREČEK**, Hermenegild **JIREČEK**, Zřízení zemská Království českého XVI. věku, Praha 1882.

Hermenegild **JIREČEK**, Spisy právnícké o právu českém v XVI. Století, Vídeň 1883.

KOLEKTIV autorů, Akta všech těch věcí (1547), Praha.

Petr **KREUZ**, Ivan **MARTINOVSKÝ** (edd.), Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), Scriptorium, Praha 2007.

František **PALACKÝ**, Zřízení zemské království Českého za krále Vladislava r. 1500 vydané, AČ V., Praha 1862, str. 5 – 266.

Otto **PLAČHT** (ed.), Odhad majetku stavů království Českého z r. 1557, VKČSN, třída filos.-hist.-filol., 1947, č. IV, Praha 1950.

Antonín **REZEK**, Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, sv. 1., Matice česká, Praha 1878, 1880.

František **ROUBÍK**, Regesta fondu Militare archivu ministerstva vnitra RČS v Praze I. 1527 – 1589, Praha 1937.

Tomáš **STERNECK** (ed.), Historica Třeboň 1526 – 1547. Listy, listiny a jiné prameny k politickým dějinám období zrodu habsburské monarchie, díl I. Písemnosti z let 1526 – 1535, Historický ústav, Praha 2010.

SNĚMY ČESKÉ, sv. I-III, Praha 1877 – 1884.

Soupis literatury

Walter **ACHILLES**, Landwirtschaft in der Frühen Neuzeit, Enzyklopädie Deutscher Geschichte 10, R. Oldenbourg, München 1991.

Jozef **BAĎURÍK**, Slovensko v zápase Ferdinanda I. o uhorskú korunu, in: J. BAĎURÍK (ed.), Slovensko a Habsburská monarchia v 16. – 17. storočí, Zborník NA, ČDKM I., srpen 1564, kart. 59. v Bratislave, Bratislava 1994, s. 25 – 35.

Joachim **BAHLCKE**, Regionalismus und Staatsintegration im Widerstreit. Die Länder der Böhmischen Krone im ersten Jahrhundert der Habsburgerherrschaft (1526 – 1619), Oldenbourg, München 1994.

Wilhelm **BAUER**, Die Anfänge Ferdinands I., Wien und Leipzig 1907.

Peter L. **BERNSTEIN**, Dějiny zlata, Grada, Praha 2004.

Lenka **BOBKOVÁ**, Cizí šlechta v politickém systému předbělohorských Čech, in: Jiří FÁK (ed.), Gryspekové a předbělohorská šlechta. Kralovice a poddanská města. Sborník příspěvků ze semináře konaného v Mariánské Týnici ve dnech 21. – 23. května 1997, Muzeum a galerie severního Plzeňska, Mariánská Týnice 1998, s. 3 – 10.

Bohumil **BONDY**, K historii Židů v Čechách, na Moravě a v Slezsku 906 až 1620, díl I., 906 – 1576, Praha 1906.

Tomáš **BOROVSKÝ**, Bronislav **CHOCHOLÁČ** (ed.), Peníze nervem společnosti. K finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století, Matice moravská, Brno 2007.

- Wilhelm **BRAUMÜLLER**, Die Anfänge Ferdinands I., Wien, Leipzig 1907.
- F. B. von **BUCHHOLZ**, Geschichte der Regierung Ferdinand des Ersten I.-IX., Wien 1831-1838.
- Werner **BUCHHOLZ**, Geschichte der öffentlichen Finanzen in Europa in Spätmittelalter und Neuzeit, Darstellung – Analyse – Bibliographie, Akademie Verlag, Berlin 1996.
- Václav **BŮŽEK**, Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem, Historický ústav, Praha 2008.
- TÝŽ**, Ferdinand II. Tyrolský a česká šlechta (K otázce integračních procesů v habsburské monarchii), in: ČČH 98, 2000, s. 261 – 291.
- TÝŽ**, K otázce mocenskopolitické struktury stavovského systému v Čechách ve druhé čtvrtině 16. století, in: AUC - Philosophica et historica 1, Studia Historica 34, 1989, s. 73 – 100.
- TÝŽ**, Klientela Pernštejnů a Rožmberků ve druhé polovině 16. století, in: Petr VOREL (ed.), Pernštejnové v českých dějinách, Pardubice 1995, s. 213 – 225.
- TÝŽ**, Der Kredit in der Ökonomik des Adels in Böhmen in der Zeit vor der Schlacht am Weißen Berge, in: HD 15, 1986, str. 27-64.
- TÝŽ**, Majetková skladba šlechty v předbělohorských Čechách, in: HD 14, 1986, str. 175-216.
- TÝŽ**, Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech, Historický ústav, Praha 1996.
- TYŽ**, „Svatý Jiří za humny jest“ (Úvěr v myšlení rytířských klientů předbělohorské doby), in: Studie Comeniana et historica 29, 1999, č. 62, s. 34 – 45.
- TYŽ**, Šlechta ze zemí Koruny české na habsburských dvorech v předbělohorském století, OH 10, 2003, s. 153 – 189.
- TÝŽ**, Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách, Ústav československých a světových dějin ČSAV, Praha 1989.
- TYŽ**, Úvěrové podnikání rytířů Malovců v předbělohorské době, in: FHB 14, 1990, s. 135 – 194.
- TÝŽ**, Zahraniční trhy a kultura šlechtických dvorů v předbělohorských Čechách, in: ČČH, 1991, s. 692 – 713.
- Václav **BŮŽEK**, Géza **PÁLFFY**, Integrace šlechty z českých a uherských zemí ke dvoru Ferdinanda I., ČČH 101, 2003, str. 542 – 581.
- Rondo **CAMERON**, Stručné ekonomické dějiny světa. Od doby kamenné do současnosti, Victoria Publishing, Praha 1996.
- Jaroslav **ČECHURA**, České země v letech 1526 – 1583. První Habsburkové na českém trůně. I., Libri, Praha 2008.
- Petr **ČORNEJ**, Milena **BARTLOVÁ**, Velké dějiny zemí Koruny české VI. 1437 – 1526, Paseka, Praha – Litomyšl 2007.
- Winfried **EBERHARD**, Monarchie und Widerstand. Zur ständischen Oppositionsbildung im Herrschaftssystem Ferdinand I in Böhmen, Oldenbourg, München 1985.
- Friedrich **EDELMAYER**, Maximilian **LANZINNER**, Peter **RAUSCHER** (Hrsg.), Finanzen und Herrschaft. Materielle Grundlagen fürstlichen Politik in den habsburgischen Ländern und im heiligen Römischen Reich im 16. Jahrhundert, Oldenbourg, Wien München 2003.
- Richard **EHRENBERG**, Das Zeitalter der Fugger. Geldkapital und Kreditverkehr im 16. Jahrhundert. Band I. Die Geldmächte des 16. Jahrhunderts; Band II. Die Weltbörsen und Finanzkrisen des 16. Jahrhunderts, Georg Olms, Hildesheim – Zürich – New York 1990.
- Robert J. W. **EVANS**, T. V. **THOMAS** (edd.), Crown, Church and Estates. Central European Politics in the Sixteenth and Seventeenth Centuries, Macmillan, London 1991.
- Robert J. W. **EVANS**, Vznik habsburské monarchie, Argo, Praha 2003.
- Jean **FAVIER**, Zlato a koření. Zrod obchodníka ve středověku, Garamond, Praha 2006.
- Thomas **FELLNER**, Heinrich **KRETSCHMAYR**, Die österreichische Zentralverwaltung I. Von Maximilian I. bis zur Vereinigung der österreichischen und böhmischen Hofkanzlei (1749). 1. Geschichtliche Übersicht, Wien 1907.
- Paula Sutter **FICHTNER**, Emperor Maximilian II., Yale University Press, New Haven 2001.
- TÁŽ**, Ferdinand I. Wider Türken und Glaubensspaltung, Styria, Graz 1986.
- Jindřich **FRANCEK**, 24. 10. 1517. Svatováclavská smlouva. Urození versus neurození, Havran, Praha 2006.
- Anton **GINDELY**, Geschichte der böhmischen Finanzen von 1526 bis 1618, Wien 1868.
- Jan **HEŘMAN**, Fragmenty zemských berních rejstříků z r. 1523 a 1529, in: JSH 29, 1960, s. 48 – 50.
- TÝŽ**, Pražská židovská obec před r. 1541, in: Židovská ročenka 1991 – 1992, s. 37 – 46.
- TÝŽ**, Das Steuerregister der Prager Juden aus dem Jahre 1540 (1528), in: Judaica Bohemiae, roč. I (1965), s. 26 – 58.
- TÝŽ**, Die wirtschaftliche Bestätigung und die Berufe der Prager Juden vor ihrer Ausweisung im Jahre 1541, in: Judaica Bohemiae, roč. IV (1968), s. 20 – 63.
- TÝŽ**, Zemské berní rejstříky z l. 1523 a 1529 (Příspěvek k vývoji společenského rozvrstvení české šlechty v první polovině 16. století), in: ČSČH 10, 1962, s. 248 – 257.
- TÝŽ**, Židovský úvěr v předbělohorských Čechách, Praha 1970.
- Georg **HEILINGSETZER**, Ein Baustein zur Entstehung der Habsburgermonarchie. Die Hochzeit Erzherzog Ferdinand in Linz (1521), in: W. SEIPEL (edd.), Kaiser Ferdinand I. Das Werden der Habsburgermonarchie 1502 – 1564, KHM, Wien 2003, s. 67 – 74.
- Ernst C. **HELLBLING**, Österreichische Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte, Springer, Wien 1956.
- Reinhard **HILDENRAND**, Der Kaiser und seine Bankiers. Ein Beitrag zum kaiserlichen Finanzwesen des 16. Jahrhunderts. in: F. Edelmayer, M. Lanzinner, P. Rauscher (Hgg.), Finanzen und Herrschaft, s. 234 – 245.
- Joseph **HIRN**, Erzherzog Ferdinand II. Von Tirol. Geschichte seiner Regierung und seiner Länder, 1. Band,

Innsbruck 1885.

Michael **HOCHEDLINGER**, „Onus Militare“. Zum Problem der Kriegsfinanzierung in der frühneuzeitlichen Habsburgermonarchie 1500 – 1750, in: P. RAUSCHER (Hgg.), Kriesführung und Staatsfinanzen: Die Habsburgermonarchie und das Heilige Römische Reich von Dreißigjährigen Krieg bis zum Ende des habsburgischen Kaisertums 1740, Aschendorff, Münster 2010, s. 81 – 138.

Michael **HOCHEDLINGER**, Thomas **WINKELBAUER** (Hrsg.), Herrschaftsverdichtung, Staatsbildung, Bürokratisierung. Verfassungs-, Verwaltungs- und Behördengeschichte der Frühen Neuzeit, Böhlau Oldenbourg, Wien München 2010.

Sabine **HÖDL**, Barbara **STANDINGER**, „Ob mans nicht bei den juden (...) Richter und wolfailler bekommen müege? Juden in den habsburgischen Ländern als kaiserliche Kreditgeber (1520 – 1620), in: F. Edelmayer, M. Lanzinner, P. Rauscher (Hgg.), finanzen und Herrschaft, s. 246 – 269.

František **HNÍDEK**, Sněm český za Ferdinanda I., Praha 1905.

Hana **HRACHOVÁ** a kol., Rokycany, NLN 2011.

Václav **HUSA**, Výrobní vztahy v českém mincovnictví v 15. a 16. století, in: Numismatický sborník II, Praha 1955.

Jiří **CHMELARĚ**, Kreditní politika Maxmiliána II. (1564 – 1576) se zvláštním zřetelem k Čechám, diplomová práce, Praha 2007.

Wilma **IGGERS**, Die Juden in Böhmen und Mähren, München 1986.

Josef **JANÁČEK**, České dějiny. Doba předbělohorská 1526 – 1547, Kniha I., díl I., Academia, Praha 1971.

TÝŽ, České dějiny. Doba předbělohorská 1526 – 1547, Kniha I., díl II., Academia, Praha 1984.

TÝŽ, České soukenictví v 16. století, in: ČSČH IV, 1955, s. 558 – 559.

TÝŽ, Dějiny obchodu v předbělohorské Praze, ČSAV, Praha 1955.

TÝŽ, Die Fugger und Joachimstal, in: Historica VI., 1963, s. 109 – 144.

TÝŽ, Italoové v předbělohorské Praze (1526 – 1620), in: PSH, roč. XVI, 1983, s. 77 – 106.

TÝŽ, Nástup Habsburků na český trůn, Slovo k historii 5, Melantrich, Praha 1986.

TÝŽ, Obchod v předbělohorské Praze, ČSAV, Praha 1955.

TÝŽ, Pivovarnictví v českých královských městech v 16. Století, ČSAV, Praha 1959.

Josef **JANÁČEK** a kol., Přehled dějin Československa I/II, 1526 – 1848, Academia, Praha 1982. (do 1792).

Jan **JANÁK**, Zdeňka **HLEDÍKOVÁ**, Jan **DOBEŠ**, Dějiny správy v českých zemích. Od počátků státu po současnost, NLN, Praha 2005.

Brigitte **JIRASEK**, Geldhandlungen. Quellen und Studien zur Finanz- und Wirtschaftsgeschichte des 16. Jahrhunderts im Einflussbereich von Ferdinand I. und seinen Nachfolgern, Zwei Bände, Dissertation, Wien 2005.

Andreas **JUNG**, Geschichte des Reichstages zu Speyer in dem Jahr 1529, Strassburg und Leipzig 1830.

Jiří **JUROK**, Česká šlechta a feudálnita ve středověku a raném novověku. Majetková a sociální struktura, politická moc a kulturní reprezentace šlechty a feudality v českém státě ve 13. – první polovině 17. století, Nový Jičín 2000.

Kristina **KAISEROVÁ**, Vladimír **KAISER** (ed.), Dějiny města Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 1995.

Pavel **KAŠPAR**, Vladimír **HORÁK**, Schlikové a dobývání stříbra, Granit, Praha 2009.

István **KENYERES**, Die Kriegsausgaben der Habsburgermonarchie von der Mitte des 16. Jahrhunderts bis zum ersten Drittel des 17. Jahrhunderts, in: P. RAUSCHER (Hgg.), Kriesführung und Staatsfinanzen: Die Habsburgermonarchie und das Heilige Römische Reich von Dreißigjährigen Krieg bis zum Ende des habsburgischen Kaisertums 1740, Aschendorff, Münster 2010, s. 41 – 80.

Jan **KILIÁN** a kol., Mělník, NLN, Praha 2010.

Petr **KLUČINA** a kol., Vojenské dějiny Československa, II. díl, 1526 – 1918, Naše vojsko, Praha 1986.

Alfred **KOHLER**, Ferdinand und Karl V., in: W. SEIPEL (edd.), Kaiser Ferdinand I. Das Werden der Habsburgermonarchie 1502 – 1564, KHM, Wien 2003, s. 15 – 24.

TÝŽ, Ferdinand I. 1503 – 1564. Fürst, König und Kaiser, Verlag C. H. Beck, München 2003.

TÝŽ, Ferdinand I. and the Estates: Between Confrontation and Co-operation, 1521 – 1564, in: R. J. W. EVANS, T. V. THOMAS (edd.), Crown, Church and Estates. Central European Politics in the Sixteenth and Seventeenth Centuries, Macmillan, London 1991, s.: 48 – 58.

TÝŽ, Kaiser Ferdinand I. Zur Forschungsgeschichte ines Zweitgeborenen, in: Martin FUCHS, Alfred KOHLER (Hgg.), Kaiser Ferdinand I. Aspekte eines Herrscherlebens, Aschendorff München 2003, s. 235 – 246.

KOLEKTIV autorů, Turci v Uhorsku. Časť 1, Život v Uhorskom kráľovstve počas tureckých vojen od tragickej bitky pri Moháči až do Bratislavského snemu, Literárne informačné centrum, Bratislava 2005.

Marie **KOLDINSKÁ**, Ivan **ŠEDIVÝ**, Válka a Armáda v českých dějinách. Sociohistorické črty, NLN, Praha 2008.

Lászlo **KONTLER**, Dějiny Maďarska, NLN, Praha 2001.

Antonín **KOPČAN**, Turecké nebezpečnosti a Slovensko, Veda, Bratislava 1986.

Jiří **KOŘAN**, Dějiny dolování v rudném okrsku Kutnohorském, Vědecko-technické nakladatelství, Praha 1950.

TÝŽ, Přehledné dějiny československého hornictví I., ČSAV, Praha 1950.

TÝŽ, Staré české železářství, Praha 1946.

Dušan **KOVÁČ**, Dějiny Slovenska, NLN, Praha 1998.

Kamil **KROFTA**, My a Maďaři v bojích s Turky, in: Časopis Svobodné školy politických nauk v Praze 6, 1933 – 1934, s. 97 – 109.

TÝŽ, Přehled dějin selského stavu v Čechách a na Moravě, Praha 1919.

- Lenka **KUBÁTOVÁ**, K otázkám ústřední a české zemské finanční správy v 16. až 19. století, in: SAP, roč. XXV., 1975, s. 95 – 142.
- Ludmila **KUBÁTOVÁ**, Václav Vok **FILIP**, Václav **BOK**, Statuta horního města Jáchymova z roku 1526. Statuten der Bergstadt Sankt Joachimsthal aus dem Jahre 1526, Ministertsvo vnitra, Praha 2012.
- Josef **KULUSCHER**, Allgemeine Wirtschaftsgeschichte des Mittelalters und Neuzeit, díl II., Rütten & Loening, Berlin 1958.
- Ernst **LAUBACH**, Ferdinand I. und das Reich, in: W. SEIPEL (edd.), Kaiser Ferdinand I. Das Werden der Habsburgermonarchie 1502 – 1564, KHM, Wien 2003, s. 283 – 296.
- Gustav **LAUBE**, Aus der Vergangenheit Joachimsthal's, Prag 1873.
- Václav **LEDVINKA**, Feudální velkostatek a poddanská města v předbělohorských Čechách, in: J. PÁNEK (ed.), Česká města v 16. – 18. století. Sorník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990, Historický ústav ČSAV, Praha 1991, s. 95 - 120.
- TÝŽ**, Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách. Finanční hospodaření pánů z Hradce 1560 – 1596, Ústav československých a světových dějin ČSAV, Praha 1985.
- Jacques **LE GOFF**, Peníze a život. Ekonomika a zbožnost ve středověku, Mladá fronta, Praha 2005.
- Václav **LUKÁŠ**, Počátky úřadu nejvyššího mincmistra Království českého, in: Numismatický sborník 6, 1960, s. 169 – 204.
- Friedrich **LÜTGE**, Deutsche Sozial- und Wirtschafts- Geschichte, Springer, Berlin, Heidelberg, New York 1952.
- Josef **MACEK**, Jagellonský věk v českých zemích (1471 – 1526) I. Hospodářská základna a královská moc, Praha 1992.
- TÝŽ**, Jagellonský věk v českých zemích (1471 – 1526) II. Šlechta, Praha 1994.
- TÝŽ**, Jagellonský věk v českých zemích (1471 – 1526) III. Města, Praha 1998.
- TÝŽ**, Jagellonský věk v českých zemích (1471 – 1526) IV. Venkovský lid. Národnostní otázka, Praha 1999.
- Josef **MACŮREK**, Miloš **REJNUŠ**, České země a Slovensko ve století před Bílou horou. Z dějin vztahů v oblasti zemědělství, řemesla, obchodu a vzájemné obrany, SPN, Praha 1958.
- Jiří **MAJER**, Těžba cínu ve Slavkovském lese v 16. století, Národní technické muzeum, Praha 1970.
- Ferenz **MAJOROS**, Bernd **RILL**, Das Osmanische Reich (1300 – 1922). Die Geschichte einer Grossmacht, Friedrich pustet, Wien Köln 1994.
- Karel **MALÝ** a kol., Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Linde, Praha 1997.
- Petr **MAŤA**, Svět české aristokracie (1500 – 1700), NLN, Praha 2004.
- Vladimír **MATULA** a kol., Dějiny Slovenska, II. díl, 1526 – 1848, Slovenská akademia ved, Bratislava 1987.
- Josef E. **MATUZ**, Das Osmanische Reich. Grundlinien seiner Geschichte, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1985.
- Eduard **MAUR**, Vznik a územní proměny majetkového komplexu českých panovníků ve středních Čechách v 16. a 17. století, in: SSH, 11, 1976, s. 53 – 63.
- Alois **MÍKA**, Sociálně ekonomická struktura českých zemí před třicetiletou válkou, in: Sborník historický 21, Academia, Praha 1974, s. 41 – 74.
- TÝŽ**, Stoletý zápas o charakter českého státu, 1526-1627, SPN, Praha 1974.
- TÝŽ**, Sociálně ekonomická struktura českých zemí před třicetiletou válkou (2. část), in: Sborník historický 23, Academia, Praha 1976, s. 37 – 78.
- Harry A. **MISKIMIN**, The Economy of Later Renaissance Europe 1460 – 1600, Cambridge University Press, cambridge 1977.
- Amedeo **MOLNÁR** a kol., Administrátor Václav Koranda o lichvě, in: Acta reformationem bohemiim illustrantia, Příspěvky k dějinám utrakvismu, Kalich, Praha 1978, s. 129 – 164.
- Lubomír **NEMEŠKAL**, Jáchymov v hospodářských dějinách 16. Století, FHB 11, 1987, s. 213 – 232.
- TÝŽ**, Jáchymovská mincovna v první polovině 16. století (1519/20 – 1561). Význam ražby tolaru, nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1964.
- TÝŽ**, Mincovní politika Ferdinanda I., in: ČNM 165, 1996, s. 29 – 40.
- TÝŽ**, Vytváření české mincovní struktury v průběhu 16. století, in FHB 10, 1986, s. 249-268.
- TÝŽ**, Snahy o mincovní unifikaci v 16. Století. Tři říšské mincovní řady z let 1524, 1551, 1559 s novelizací 1566 a jejich vztah k středoevropskému vývoji, Academia 2001.
- Lubomír **NEMEŠKAL** a Petr **VOREL**, Dějiny jáchymovské mincovny a katalog ražeb I. 1519/1520 – 1619, Pardubice 2010.
- Emanuela **NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ**, Krátký přehled českého mincovnictví a tabulky cen a mezd, Numismatická spol. čs., Opava 1964.
- TÁŽ**, Základy numismatiky, Academia, Praha 1986.
- Michael **NORTH**, Kommunikation, Handel, Geld und Banken in der Frühen Neuzeit, Enzyklopädie Deutscher Geschichte 59, R. Oldenbourg, München 2000.
- Douglass C. **NORTH**, Robert P. **THOMAS**, The Rise of The Western World. A New Economic History, Cambridge 1973.
- David **NOVOTNÝ**, Na okraj úvěrové politiky českých měst v době předbělohorské. Mezi Chrudimí, Prahou a Rychnovem nad Kněžnou, in: Theatrum historiae 5 (2009), s. 7 – 25.
- Josef **NOŽIČKA**, Hospodářský a měnový vývoj našich zemí, Orbis, Praha 1946.
- OTTŮV SLOVNÍK NAUČNÝ**
- František **PALACKÝ**, Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě, Praha 1908.
- TÝŽ**, Přehled současný nejvyšších důstojníků a ouředníků zemských i dvorských ve království Českém, od

- nejstarších časů až do nynějška, Matice česká, Praha 1832.
- Géza **PÁLFFY**, Die Türkenabwehr in Ungarn im 16. und 17. Jahrhundert – ein Forschungsdesiderat, in: Anzeiger der philosophisch-historischen Klasse der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 137, 2002, s. 99 – 131.
- TÝŽ**, Gemeinsam gegen die Osmanen Ausbau und Funktionen der Grenzfestungen in Ungarn im 16. und 17. Jahrhundert, Katalog der Ausstellung im Österreichischen Staatsarchiv 14. März – 31. März 2001, Budapest – Wien 2001.
- TÝŽ**, The Kingdom of Hungary and the Habsburk monarchy in the sixteenth century, Columbia University Press, New York 2009.
- Jaroslav **PÁNEK** (ed.), Česká města v 16. – 18. století. Sorník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990, Historický ústav ČSAV, Praha 1991.
- TÝŽ**, K sněmovní politice Ferdinanda I. (Králův pokus o manipulaci českých stavů na generálním sněmu v roce 1557), in: FHB 2, 1980, str. 209-246.
- TÝŽ**, Knihy habsburské Dvorské pokladny (Hofzählamtsbücher) jako pramen k dějinám předbělohorského českého státu, in: Ladislav **SOUKUP**, Pocta prof. JUDr. Karlu Malému, DrSc. k 65. narozeninám, Karolinum, Praha 1995, s. 173 – 181.
- TÝŽ**, Města v politickém systému předbělohorského českého státu, in: Jaroslav **PÁNEK** (ed.), Česká města v 16. – 18. století. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990, Historický ústav ČSAV, Praha 1991, s. 15 – 39.
- TÝŽ**, Paměti českého šlechtice z poloviny 16. století. „Sarmancie“ Jana Zajíce z Hazmburka, in: FHB 14, 1990, s. 17 – 98.
- TÝŽ**, Podíl předbělohorského státu na obraně střední Evropy proti osmanské expanzi, in: ČsČH 36, 1988, s. 856 – 872.
- TÝŽ**, Politický systém předbělohorského českého státu, in: FHB 11, 1987, s. 41 – 101.
- TÝŽ**, Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance, Panorama, Praha 1989.
- TÝŽ**, Proměny stavovství v Čechách a na Moravě v 15. a v první polovině 16. století; in: FHB 4, 1982, s. 179 – 217.
- TÝŽ**, The Religious Question and the Political system of Bohemia before and after the Battle of the White Mountain, in: R. J. W. **EWANS** and T. V. **THOMAS** (Hrg.), Crown, Church and Estates, Macmillan 1991, s. 129 – 148.
- TÝŽ**, Stavovství v předbělohorské době, in: FHB 6, 1984, s. 163 – 205.
- TÝŽ**, Stavovská opozice a její zápas s Habsburky 1547 – 1577. K politické krizi feudální třídy v předbělohorském českém státě, Praha 1982.
- TÝŽ**, Stavovství v předbělohorské době, in: FHB 6, 1984, s. 163 – 219.
- TÝŽ**, Úloha předbělohorské Prahy v obraně proti osmanské expanzi, in: Documenta Pragensia, VI/+, Archiv hlavního města Prahy, Praha 1986, s. 150 – 181.
- TÝŽ**, Turecké nebezpečí a předbělohorská česká společnost, in: Studia Comeniana et historica 11, 23, 1981, s. 53 – 72.
- TÝŽ**, Vilém z Rožmberka. Politik smíru, Brána, Praha 1998.
- TÝŽ**, Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551 – 1552, Praha 1987.
- Josef **PAUSER**, Martin **SCHEUTZ**, Thomas **WINKELBAUER** (Hrgg.), Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.-18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch, Wien-München 2004.
- Tomáš **PĚKNÝ**, Historie Židů v Čechách a na Moravě, Sefer, Praha 1993.
- Václav **PEŠÁK**, Berně v Čechách roku 1527, SAMV, sv. VIII, Praha 1935, str. 67-144.
- TÝŽ**, Berně v Čechách 1528-1529, SAMV, sv. X, Praha 1937, str. 85-163.
- TÝŽ**, Berní rejstříky z roku 1544 a 1620, nakl. ČSAV, Praha 1953.
- TÝŽ**, Celní sazebník z roku 1528, in: Časopis pro dějiny venkova 22, 1935.
- TÝŽ**, Dějiny královské České komory od roku 1527, část I. Začátky organizace České komory za Ferdinanda I, svazek III. Sborníku Archivu Ministerstva Republiky Československé, Praha 1930.
- TÝŽ**, Studie k dějinám královské české komory, in: Sborníku Archivu Ministerstva Republiky Československé, sv. VI., Praha 1933, s. 65 – 178.
- TÝŽ**, Židovská berně v Čechách r. 1527 – 1529, in: Ročenka Společnosti pro dějiny Židů v Československé republice, roč. VII (1935), s. 1 – 28.
- Ernst D. **PETRITSCH**, Der habsburgisch-osmanische Friedensvertrag des Jahres 1547, in: MÖStA 38, 1985, s. 49 – 80 (Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs)
- TÝŽ**, Tribut oder Ehrengeschenk? Ein Beitrag zu den habsburgisch-osmanischen Beziehungen in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts, in: WBG, 20. sv., Verlag für Geschichte und Politik, Wien 1993, s. 49 – 58. (Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit).
- Věra **PICKOVÁ**, Nucený úvěr českých měst a války v Uhrách v 16. a na počátku 17. století, in: Historie a vojenství 1963, s. 969 – 1004.
- Otto **PLACHT**, České daně, 1517 – 1562, Praha 1924.
- Josef Václav **POLIŠENSKÝ**, Bohemia, the Turk and the cristian Commonwealth (1462 - 1620), Byzantinoslavica 14, 1953, s. 82 – 108.
- Josef **POLIŠENSKÝ**, Frederick **SNIDER**, Změny ve složení české šlechty v 16. a 17. století, in: SH 15 (1967), str. 45 – 75.
- Jaroslav **POŠVÁR**, Mincovní regál v českých zemích, in: Moravské numismatické listy 7, 1960, s. 37 – 45.

- Marcus **REISENLEITNER**, Frühe Neuzeit, Reformation und Gegenreformation, Studien Verlag, Innsbruck 2001.
- Leopold von **RANKE**, Deutsche Geschichte im Zeitalter der Reformation, Phaidon-Verlag, Wien 1960.
- Peter **RAUSCHER**, Die Finanzierung des Kaiserhofes in den zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts, in: Frühneuzeit-Info, roč. 12, 2001, sešit 2., s. 49 – 64.
- TÝŽ**, Quellen der obersten landesfürstlichen Finanzverwaltung in den habsburgischen Ländern (16. Jahrhundert), in: J. Pauser, M. Scheutz, T. Winkelbauer (Hgg.), Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16. – 18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch, Oldenbourg Wien München 2004.
- TÝŽ**, Verwaltungsgeschichte und Finanzgeschichte. Eine Skizze am Beispiel der kaiserlichen Herrschaft (1526 – 1740), in: Michael HOCHEDLINGER, Thomas WINKELBAUER (Hrsg.), Herrschaftsverdichtung, Staatsbildung, Bürokratisierung. Verfassungs-, Verwaltungs- und Behördengeschichte der Frühen Neuzeit, Böhlau Oldenbourg, Wien München 2010, s. 185 – 212.
- TÝŽ**, Zwischen Ständen und Gläubigen, Institut für Österreichische Geschichtsforschung, Band 41., Oldenbourg, Wien München 2004.
- Peter **RAUSCHER**, Andrea **SERLES**, Thomas **WINKELBAUER** (Hgg.), Das "Blut des Staatskörpers". Forschungen zur Finanzgeschichte der Frühen Neuzeit, Historische Zeitschrift 56, 2012.
- Antonín **REZEK**, Geschichte der Regierung Ferdinands I. In Böhmen, díl 1, Ferdinand I. Wahl und Regierungsantritt, Prag 1878.
- TÝŽ**, Statky skonfiskované r. 1547 a jejich rozprodávání, in: Památky archeologické a místopisné, díl X, 1874 – 1877, s. 451 – 482.
- TÝŽ**, Statky skonfiskované r. 1547 a jejich rozprodávání, in: Památky archeologické a místopisné, díl XII, 1882 – 1884, s. 163 – 172.
- TÝŽ**, Zvolení Ferdinanda za krále českého, in: ČČM, roč. L., 1886, s. 494 – 524, 605 – 631.
- Karl Friedrich **RUDOLF**, „Yo el infante – ich, der Infant“. Ferdinand, „Prinz in Hispanien“, in: W. SEIPEL (edd.), Kaiser Ferdinand I. Das Werden der Habsburgermonarchie 1502 – 1564, KHM, Wien 2003, s. 31 – 52.
- Oldřich **ŘÍHA** a kol., Přehled dějin Československa 1/1, Do roku 1526, Academia, Praha 1980.
- Christoph **SAPPER**, Die Zahlamtsbücher im Hofkammerarchiv (1542 – 1825), in: MÖStA, roč. 35, 1982, s. 404 – 454.
- August **SEDLÁČEK**, Paměti a doklady o staročeských mírách a vahách, Praha 1923.
- Ferdinand **SEIBT** (ed.), Die Juden in den böhmischen Ländern, München-Wien 1983.
- TÝŽ**, Karel V., Ikar, Praha 1999.
- W. **SEIPEL** (edd.), Kaiser Ferdinand I. Das Werden der Habsburgermonarchie 1502 – 1564, KHM, Wien 2003.
- Jiří **SEJBAL**, Základy peněžního vývoje, Masarykova univerzita, Brno 1997.
- Madelon **SIMONS**, Český král Ferdinand I., jeho syn arcivévoda Ferdinand II. a pražský dvůr v letech 1527 – 1567. in: Eliška **FUČÍKOVÁ**, James M. **BRADBURNE**, Beket **BUKOVINSKÁ**, Jaroslava **HAUSENBLASOVÁ**, Lubomír **KONEČNÝ**, michal **ŠRONĚK** (edd.), Rudolf II a Praha. Císařský dvůr a residenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy, Praha – Londýn – Milano 1997, s. 80 – 89.
- Jaroslav **STANĚK**, Peníze v českých zemích. Přehled mincí a papírových peněz v dějinných a hospodářských souvislostech od 10. století dodnes, P.A.S., Praha 1995.
- Michael **STOLLEIS**, Pecunia nervus zrum. Zur Staatsfinanzierung in der frühen Neuzeit, Vittorio Klosterman, Frankfurt am Main 1983.
- Heribert **STURM**, Skizzen zur Geschichte des Obererzgebirges im 16. Jahrhundert, in: Forschungen zur Geschichte und Landeskunde der Sudetenländer, Band V., W. Kohlhammer, Stuttgart 1965.
- Lenka **SÝKOROVÁ** a kol., Klatovy, NLN, Praha 2010.
- Zdeněk **ŠIMEČEK**, V prvním období společných válek s Turky (1526 - 1618), in: Václav **ŽÁČEK** a kol., Češi a Jihošlované v minulosti. Od nejstarších dob do roku 1918, Praha 1975, s. 110 – 151.
- Eduard **ŠIMEK**, Česká mince v peněžním oběhu 2. poloviny 16. století, Studie ČSAV, č. 5, Academia, Praha 1972.
- Josef **ŠIMEK**, Kutná Hora v XV. a XVI. století. Řada obrazů, pojednání a črt z kulturních a politických dějin kutnohorských, Kutná Hora 1907.
- Tomáš **ŠIMEK**, Správa pardubického komorního velkostatku v předbělohorském období, in: VSH 1, 1991, str. 139-168.
- František **ŠTĚDRÝ**, Dějiny města Loun, Louny 1930.
- Alberto **TENENTI**, Kupec a bankéř, in: Eugenio **GARIN** (ed.), Renesanční člověk a jeho svět, Vyšehrad, Praha 2003, s. 161 – 184.
- Franz **THALLER**, Graubensstreit und Türkennot 1519 – 1648, Styria 1949.
- Václav Vladivoj **TOMEK**, Dějepis města Prahy, díl XI., Praha 1897.
- Marie **TOŠNEROVÁ** a kol., Beroun, NLN 2008.
- Christine **TURETSCHKE**, Die Türkenpolitik Ferdinands I. von 1529 bis 1532, Wien 1968.
- Rudolf **URBÁNEK**, Češi a války turecké, in: Vilém **MATHESIUŠ** (ed.), Co daly naše země Evropě a lidstvu. Od slovanských věrozvěstů k národnímu obrození, Praha 1940, s. 117 – 123.
- Valentin **URFUS**, Právo, úvěr a lichva v minulosti, Univerzita J. E. Purkyně, Brno 1975.
- Josef **VÁLKA**, Dialog krále se stavovskými obcemi o způsobu vládnutí. Ferdinand I. a počátky absolutismu I, in: ČMM, CXXIV, 2005, s. 429 – 450.
- TÝŽ**, Konflikt české zemské obce s králem 1546/7, in: ČMM, CXXV, 2006, s. 33 – 52.
- TÝŽ**, Trest a obnova pořádku. Normalizace. Ferdinand I. a počátky absolutismu III., in: ČMM, CXXV, 2006, s.

Ágnes R. **VÁRKOYI** - Europica varietas. Hungarica varietas 1526 - 1762. Selected Studies. Akadémiai Kiadó, Budapest 2000.

Jindřich **VANČURA**, Dějiny někdejšího královského města Klatov, I. díl, 3. svazek, 1. část, Klatovy 1928.

Jindřich **VANČURA**, Dějiny někdejšího královského města Klatov, I. díl, 3. svazek, 2. část, Klatovy 1929.

Miloslav **VOLF**, Královský důchod a úvěr v XVI. století, ČČH, 48-49, 1947 – 1948, s. 110 – 171.

TÝŽ, Nástin správy české berně v době předbělohorské, SČ XI., 2/1, Praha 1941.

Petr **VOREL**, „Groše české“ a „groše míšeňské“ jako početní jednotky 15. až 18. století, in: Eduard Šimek (ed.), Dokumentace a prezentace dějin české mince a měny grošové doby v našich muzeích. Sborník příspěvků ze semináře numismatiků – Pardubice, 22. – 23. října 1998, Pradubice 2002, s. 57 – 68.

TÝŽ, Frühkapitalismus und Steuerwesen in Böhmen (1526 – 1648), Anzeiger der philosophisch-historischen Klasse, Österreichische Akademie der Wissenschaften, 137, 2002, str. 167-182.

TÝŽ, Landesfinanzen und Währung in Böhmen: Finanz- und Münzpolitik im Spannungsfeld von Ständen und Königtum während der Regierung Ferdinands I. und Maximilians II., in: F. Edelmayer, M. Lanzinner, P. Rauscher (Hgg.), Finanzen und Herrschaft, s. 186 – 214.

TÝŽ, Měnová politika Ferdinanda I. v Čechách a ukončení a ražby pražských grošů, in: ČČH 100,2002, s. 265 – 292.

TÝŽ, Monetary Circulation in Central Europe at the Beginning of the Early Modern Age. Attempts to Establish a Shared Currency as an Aspect of the Political Culture of the 16th Century (1524 – 1576), Monographica VI, Pardubice 2006.

TÝŽ, Od českého tolaru ke světovému dolaru. Zrození tolaru a jeho cesta v evropském a světovém peněžním oběhu 16. – 20. století, rybka, Praha 2003.

TÝŽ, Od pražského groše ke koruně české. Průvodce dějinami peněz v českých zemích, Rybka, Praha 2000.

TÝŽ, Páni z Pernštejna, Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy, Rybka, Praha 1999.

TÝŽ, Peníze a peněžní početní jednotky v 16. století, in: V. Pardubické bienále Peníze a jejich lidé (Pardubice, 15. – 16. května 2008), s. 219 – 233.

TÝŽ, Říšské sněmy a jejich vliv na vývoj zemí Koruny české v letech 1526 – 1618, Pardubice 2005.

TÝŽ (ed.), Stavovský odboj roku 1547. První krize Habsburské monarchie, Východočeské muzeum v Pardubicích, Pardubice-Praha 1999.

TÝŽ, Velké dějiny zemí Koruny české VII. 1526 – 1618, Paseka, Praha – Litomyšl 2005.

TÝŽ, Úvěr, peníze a finanční transakce české a moravské aristokracie při cestách do zahraničí v polovině 16. století, in: ČČH 96, 1998, s. 754 – 778.

Zdeněk **VYBÍRAL**, Bitva u Moháče. Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského v boji s Osmany 29. srpna 1526, Havran, Praha 2008.

TÝŽ, Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku, České Budějovice 2005.

Friedrich **WALTER**, Die sogenannten Gedenkbücher des Wiener Hofkammerarchives, in: AZ, 1934, s. 137 – 158.

Thomas **WINKELBAUER**, Österreichische Geschichte 1522 – 1699. Ständefreiheit und Fürstenmacht. Länder und Untertanen des Hauses Habsburg im konfessionellen Zeitalter I – II, Ueberreuter, Wien 2003.

Zikmund **WINTER**, Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. - XV. Století, Praha 1906.

TÝŽ, Řemeslnictvo a živnost 16. věku v Čechách, 1526 – 1620, Praha 1909.

TÝŽ, Kulturní obraz českých měst I – II, Praha 1890 – 1982.